

hadis okudu. Kendisinden de İmam Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, İbn Huzeyme gibi muhaddisler hadis rivayet etti. Oğlu Ca'fer b. Ahmed de talebelerindendir. Yine onun talebelerinden olan Ebû Hâtîm er-Râzî, "zamanın imamı" diye övdüğü hocasının sika* ve sadûk* bir muhaddis olduğunu söyler. Diğer talebeleri İmam Nesâî ile Dârekutnî de aynı görüşe katılırlar. Hâkim en-Nîsâbü'rî, bir hocasından naklen, "Yaşadığı asırda Abdullah b. Mübârek ne ise kendi devrine göre Ahmed b. Sinân da odur" dendiğini anlatır. Rivayet ettiği hadislerden biri Buhârî'nin *Şahîh*'inde, diğerleri ise Müslim'in *Şahîh*'i ile Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin sünenlerinde ve Nesâî'nin *es-Sünenü'l-kübrâ*'sında yer almıştır. Kaynaklarda onun, râvilere göre tertip edilmiş bir *müsne'd**'inden söz edilmekle beraber, bu eserin günümüze kadar gelip gelmediği henüz bilinmemektedir.

Ahmed b. Sinân'dan nakledilen sözlerden biri şudur: "Her bid'atçı muhadislere düşmandır, bid'at illetine yakalanan kimsenin kalbinden hadis zevki çekip alınmıştır". Kaynaklarda vefat tarihi için 250, 254, 256, 258 ve 259 yılları yer almaktadır. Zehebî (*el-İber*, I, 370), Safedî (*el-Vâfi*, VI, 407), İbn Kesîr (*el-Bidâye*, XI, 31) ve İbnü'l-İmâd (*Şezerât*, II, 137) 258 yılında vefat ettiğini söylemekte, İbn Hacer ise bu ihtilâfların istinsah hatasından meydana geldiğini, doğrusunun 259 yılı olduğunu belirtmektedir (bk. *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 34).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Cerh ve't-ta'dîl, II, 53; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, Beyrut 1403-1405/1983-85, I, 322-323; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 521; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 244-246; a.mlf., *el-İber*, I, 370; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 407; Sübkî, *Tabakât*, II, 5-6; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 31; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 34-35; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, s. 6-7; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 137.

M. YAŞAR KANDEMİR

AHMED SÜHEYLÎ

(bk. SÜHEYLÎ, Ahmed).

AHMED-i SÜHREVERDÎ

(احمد سهروردی)

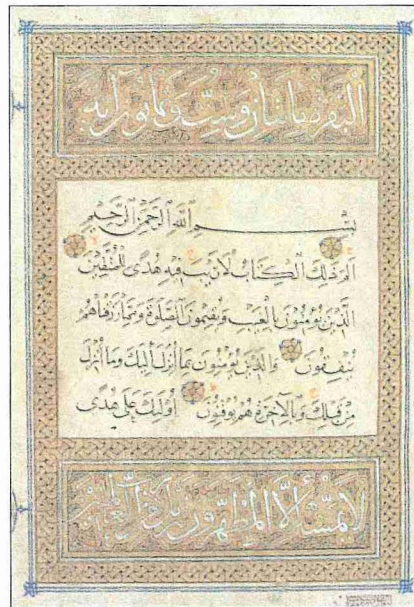
XIII. yüzyılda yaşayan

"üstâdân-ı sitte"den İranlı hattat.

Yazdığı eserlerdeki imzalarından öğrenildiğine göre tam adı Ahmed b. Yahyâ b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî'dir. Şeyhzâde laka-

bıyla da anılan Ahmed, nisbesinden anlaşıldığına göre İran'ın Sühreverd şehridir. Fezâilî ve Beyânî, tarihini belirtmeden Bağdat'ta doğduğunu kaydetmektedirler. Bilinen eserleri üzerindeki 697-728 (1297-1328) tarihleriyle diğer bazı kayıtlardan anlaşıldığına göre, XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın birinci yarısında Bağdat'ta yaşamıştır. Yâkût el-Müstâ'sımî'nin (ö. 1298) *aklâm-ı sitte**'yi öğrettiği "üstâdân-ı sitte"nin önde gelen altı talebesinden biridir. Aklâm-ı sittenin her birinde mahir olmakla birlikte bilhassa nesih ve celî hatları mükemmel bir surette yazardı. Bu sebeple Bağdat'taki binaların birçoğunun hatlarını onun yazdığı rivayet edilmektedir. Bunlar arasında Bağdat Camii'nin teziinî iç yazılarından olan Kehf sûresi bilhassa zikre değer bir eserdir. Ayrıca, yazdığı mushaf ve cüzlerle çeşitli *murakka**'ları Türkiye, İran ve Bağdat kütüphanelerinde bulunmaktadır. 718 (1318) tarihli mushafı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde (nr. 486), 705 (1305-1306) tarihinde yazılıp tezhip edilmiş Kur'an cüzü ile Sultan Hüseyin Mirza ve Şah Tahmasb murakka'lariyla diğer bazı murakka'larda yer alan yazıları Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Emanet Hazinesi, nr. 249). 728'de (1328) istinsah ettiği bir *Nehcü'l-belâğa* nüsha-

Ahmed-i Sühreverdî'nin nesih hatıyla yazdığı Kur'an-ı Kerim'den Bakara sûresinin ilk âyetleri (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Ktp., nr. 486)

sı Kütüphâne-i Saltanatı'da, 706 (1306-1307) tarihinde yazdığı Kur'an-ı Kerim'den dört cüz ise Tahrân'da Müze-i İrân-ı Bâstân'da bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âlî, *Menâkıb-ı Hünervârân*, s. 18, 19, 23; *Gülzâr-ı Savâb*, s. 46; Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 9; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 93-94; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 55; Beyânî, *Hoşnûvisân*, IV, 1024-1026; Kâdî Ahmed Kummî, *Gülîstân-ı Hüner* (nşr. A. S. Hânsârî), Tahrân 1352 hş., s. 21; Habîbullah Fezâilî, *Atlas-ı Hâf*, İsfahan 1362 hş., s. 203, 317; A. Schimmel, *Calligraphy and Islamic Culture*, New York 1984, s. 22, 71; Y. Hamid Safadi, *Calligraphie Islamique*, London 1978, s. 25-71.

MUSTAFA UZUN

AHMED ŞAH DÜRRÂNÎ

(احمد شاه درانی)

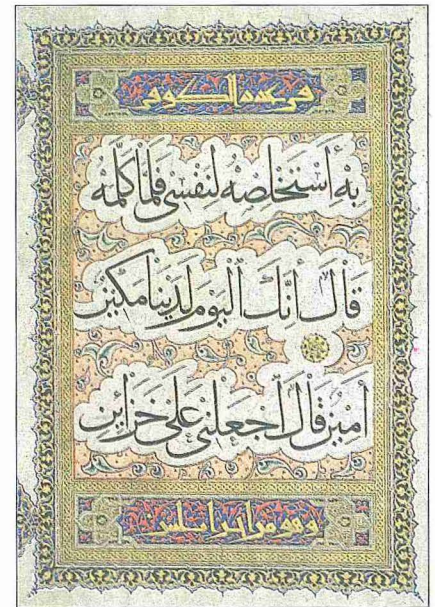
(ö. 1187/1773)

Afganistan Devleti'nin kurucusu

(1747-1773).

1722'de doğdu. XVII. yüzyılın sonlarına doğru Herat civarına gelip yerleşen ve 1731'de İran Şahı Nâdir'in idaresine giren Abdâlî kabilesinin reisi Muhammed Zaman Han'ın oğludur. 1737'de Kandehar'ı zapteden Nâdir Şah, o sıralarda Galzaylar'ın elinde esir bulunan

Ahmed-i Sühreverdî'nin muhakkak hatıyla yazdığı Kur'an-ı Kerim'den Yûsuf sûresinin bir sayfası (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 249)

Ahmed Han'ı serbest bırakarak himayesi altına aldı. Ahmed Han cesareti, zekâ ve kabiliyeti ile kısa zamanda Nâdir Şah'ın gözde kumandanları arasına girdiği gibi seferlerinin çoğuna katılarak büyük tecrübe edindi ve Mâzenderan valisi oldu. 1747'de Nâdir Şah'ın öldürülmesinden sonra İran'ın içine düştüğü karışıklıktan faydalanarak Kandeher'da hükümdarlığını ilân etti. Bu arada kendisine hâkimiyeti altındaki kabile reisleri tarafından, "inciler incisi" mânasına gelen dürr-i dürrân unvanı verildi.

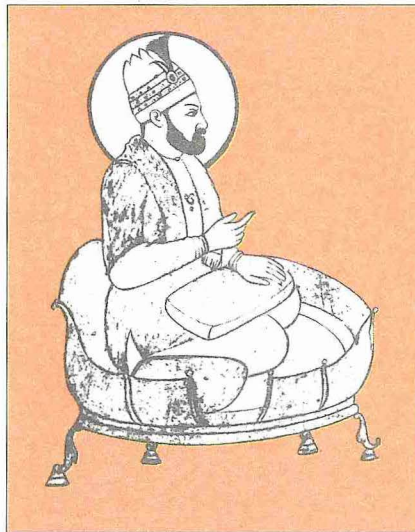
Ahmed Şah kısa zamanda Kâbil ve çevresini ülkesine kattıktan sonra, sırasıyla Galzay, Özbek ve Tacikler'i hâkimiyeti altına alarak Afganistan'ın mutlak hâkimi oldu. Daha sonra, kurduğu devletin sınırlarını genişletmek için fetih hareketlerine başladı. Batıda İranlılar'ın, güneyde Bâbürlüler'in içinde bulundukları kötü durumdan faydalanarak bazı yerleri topraklarına kattı. 1748'de Hindistan'a yaptığı ilk sefer başarısızlıkla sonuçlandı; fakat ikinci seferinde Kuzey Hindistan'daki Lahor ve Multan'ı ele geçirdi. Daha sonra batıya dönüp İran'a yürüdü. Önce Herat'ı, ardından da Meşhed'i aldı; buraları Nâdir Şah'ın torunu Şâhruh'a bırakarak Kandeher'a döndü (1750). Kâhdehar'daki ikameti sırasında Bâbürlüler'in Lahor'u geri aldıklarını duyunca 1756'da yeniden Hindistan seferine çıktı ve Bâbürlü ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı. Ancak bu harekât Hindistan'daki karışıklıkları yatıştırmaya yetmedi; Ahmed Şah 1760'ta dördüncü defa sefere çıkmak zorunda kaldı. Bu sefer sonucu, huzursuzluğun kaynağı olan yerli Hindûlar'dan Maratalar'ı ağır bir hezimete uğratarak büyük ganimetlerle Kandeher'a döndü. İran'da ise Nâdir Şah'ın ölümünden sonra ortaya çıkan karışıklık uzun zaman devam etmemiş ve ülke toparlanarak Afganistan'a karşı düşmanca bir tavır içine girmişti. Ülkenin batısında kuvvetli bir Şii İran'ın tehdidini hisseden Ahmed Şah, bu tehlikeyi önleyebilmek için Osmanlı Devleti'ne başvurarak yardım istediye de bu isteği reddedildi (1763).

Bu arada Hindistan'daki kaynaşmaların gün geçtikçe artması, Maratalar ve Sihler'in kuvvetlenip hâkimiyet peşinde koşmaya ve Afganlılar'ı ülkeden atmak için faaliyet göstermeye başlamaları üzerine, Ahmed Şah emniyeti sağlayabilmek için 1762-1767 yılları arasında buraya üç sefer daha yapmak mecburi-

yetinde kaldı. Onun devamlı olarak Hindistan seferleriyle meşgul olmasından faydalanan Türkistan'daki Özbek devletlerinden Buhara Emirliği, Afgan Türkistanı olarak bilinen ve Afganistan'ın kontrolünde bulunan bölgenin büyük bir kısmını işgal etti. Bunun üzerine Ahmed Şah 1770'te Buhara'ya yürüdü. Afgan ve Buhara orduları Karşı şehri civarında karşı karşıya geldiler, fakat "hamiyyet-i İslâmiyye'ye binâen" savaşmadılar. Amuderya sınır olmak üzere iki taraf arasında barış yapıldı. Bütün ömrünü savaştan savaşa koşmakla geçiren Ahmed Şah, çok bitkin ve hasta düşmüştü. Bu sebeple hükümet ve devlet işlerini oğlu Timur'a devrederek istirahatete çekildi ve bir süre sonra da vefat etti.

Millî Afganistan Devleti'nin kurucusu olan Ahmed Şah, büyük bir kumandan ve devlet adamı idi. Mütevazî ve âdil bir hükümdar olarak Afganistan'daki bütün kabileler tarafından sevilip sayılırdı. Hükümdarlığı sırasında Afgan halkını vergilerle sıkıntıya sokmadığı gibi, bilhassa Hindistan'a yaptığı seferlerden getirdiği ganimetlerle onları ihya etti. Onun en büyük kusuru mensup olduğu Abdâlî kabilesine, kurduğu devletin içinde büyük imtiyazlar tanıyarak onları diğer kabile mensuplarından daha üstün tutmuş olmasıdır. Sevilen bir lider olmasına rağmen bu hatası, Afganistan'daki kabileleri birleştirerek millî birliği tesis edememesine sebep olmuştur. Afgan ahalisi arasında bunun izleri bugün dahi görülmektedir.

Ahmed Şah Dürrânî'nin minyatürü (Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, III, Ankara 1950)

daki kabileleri birleştirerek millî birliği tesis edememesine sebep olmuştur. Afgan ahalisi arasında bunun izleri bugün dahi görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. P. Ferrier, *History of the Afghans*, London 1858; A. Hamilton, *Afghanistan*, London 1906; *The Cambridge History of India*, Cambridge 1937, IV, 371-373, 416-417; P. Sykes, *History of Afghanistan*, London 1940; W. K. Fraser-Tytler, *Afghanistan: A Study of Political Developments in Central Asia*, Oxford 1950, s. 61-65; A. Fletcher, *Afghanistan: Highway of Conquest*, New York 1966, s. 41-57; Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, İstanbul 1987, s. 11-17; M. Longworth Dames, "Ahmed Şah", *IA*, I, 204-207; C. Collin Davies, "Ahmad Shâh Durrânî", *EI*² (İng.), I, 295-296.

MEHMET SARAY

AHMED ŞEHİD

(أحمد الشهيد)

Seyyid Ahmed b. Muhammed
İrfân-ı Birlik

(بریلوی)

(ö. 1246/1831)

Hindistan'da İngilizler'e ve
Sihler'e karşı verilen mücadelede
önemli rol oynayan
Tarikat-ı Muhammediyye
hareketinin kurucusu.

H. Hüseyin soyundandır. 6 Safer 1201'de (28 Kasım 1786) Hindistan'ın Utar Pradeş eyaletinin Ray Bereyli (رای بریلی - Rai Bareilly) şehrinde doğdu. İlk öğrenimini burada gördü. Gençlik yıllarında ilmi çalışmalara ilgi duymuyordu. Fakat daha sonra meşhur âlim Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin oğlu Abdülaziz'den ders almaya karar verdi ve bu maksatla Delhi'ye giderek ondan Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Çiştîyye, Sühreverdiyye icâzetlerini aldı. Ayrıca Abdülaziz ed-Dihlevî'nin kardeşi Şah Abdülkâdir'den de kıraat okudu ve hadis derslerini takip etti. Tahsilini tamamladıktan sonra Ray Bereyli'ye döndü (1809). Daha sonra cihad aşkıyla Racpütana'ya giderek Tonk Devleti'nin kurucusu Emîr Han'ın ordusuna katıldı. Altı yıl boyunca onun emrinde çalıştı. Ancak önde gelen subayı Feyzullah Han'ın İngilizler'in safına geçmesi üzerine Emîr Han onlarla anlaşmak zorunda kalınca oradan ayrılarak Delhi'ye gitti (15 Aralık 1817). Kendisini Abdülaziz ed-Dihlevî'nin hizmetine adadı ve onun teşvikiyle Tarikat-ı Muhammediyye adıyla bilinen cihad hareketini başlattı.